

KÖNYVISMERTETÉS.

Halmi Bódog: Herczeg Ferenc az író és az ember. Budapest. A szerző kiadása. 1931. K. 8-r. 116 l.

Halmi arcképcsarnoka ismét új füzettel gyarapodott: ezúttal Herczeg Ferenc került sorra. Úgy látszik állandóan élő, elismert írók fölött fog ítélni. Herczeg harmonikusabb egyénisége és írói munkássága simább és egyenletesebb területet nyújtott, mint akár Molnár Ferenc, akár Móricz Zsigmond hullámosabb és zajosabb pályája. Utóbbiak újdonság-keresésével és lázadozásaival szemben Herczeg tudatos művészete nyíltabb és tisztább távlatot mutat. Ezt Halmi esztétizáló hajlama alaposan kibányássza — lélektanilag azonban kevésbé mélyed Herczeg alakjainak taglalásába. Valamint eddigi 'jellemrajzai', ez is tendenciózus: esztétikán kívüli tényezők irányítják — most a hősében megállapítható értékek lefokozása. Bár neki rokonszenves íróval áll szemben, még sem tudja Herczeget jelentősége szerint méltányolni, mert nem tetszik neki Herczegnek a zsidóságról meg az újabb oroszokról vallott fölfogása. Epilógjában ugyan, ahol összefoglalásként Herczegről pillanatfölvételt készít, látható ellentmondásba keveredik korábbi tárgyalásával, midőn Herczeg eredetiségét lekicsinyelte és világirodalmi nagyságok mérőszalagján megtörpítette. Ilyenféle beállítással korábbi arcképeinél nem élt, így ezt a mostani eljárását, szemben a múltban követettel, fonáknak érezzük. Eredménye, hogy nem tud, vagy talán nem is akar Herczegnél a magasztalás olyan régióiba emelkedni, mint Molnárnál vagy Móricznál megtette.

Ebben a füzetben is java részt az íróval foglalkozik, de mégis többet hallunk hőse lelki világáról, az emberről, mint előbbi irataiban. Több a megértő vonás. Ez még stílusán is nyomot hagyott: itt csak szórványosan található az a dagályos szónoklás, mely Halmi írásait általában jellemzi s előadása nem olyan szertelenül félrecsapogó. Az író jellemzése általában szegényes. Könnyedén átsiklik olyan részleteken, melyek Herczeg embereinek behatóbb elemzését követelték volna meg. Az elemzés gyöngye oldala. Szinte csak átlóz, metszetez, megragadó arcképrajzot nyújtani nem tud. Nagy festékfoltok és nem kidolgozott rajzokkal találkozunk. Herczeget Margittai Tihamérral, Márk Lajossal és Linek Lajossal hasonlítja össze, de ez csak odavetett frázis marad — nem is több olcsó ötletnél, nyilván tüszúrásul használva. De annyira légből kapott, hogy sértő éle eltompul.

Herczeg különálló helyzetét irodalmunkban találóan jellemzi, de már munkásságának irányát nem látja mindig tisztán. Nála a belletrista Herczeg minden munkájában a kiütőző vonás — ezzel uralkodik az újabb magyar

irodalmon; Herczeg Jókai, Vas Gereben, Balázs Sándor, Csiky Gergely, Mikszáth utóda, akiknek azonban, s velük Herczegnek, jórészt csak etnografikus jelentőséget tulajdonít. Valamint azok, ő is magában és műveiben összefoglalta a «magyar úriosztály összes tulajdonságait». Mind regényeiben, mind színműveiben a *fin de siècle* korszak elevenedik meg. Herczeg líraiságát, amely egyfelől a nemzeti gondolat érvényesítésében, másfelől a társadalmi kinövésekkel szemben nyilvánul meg, valamint határozott és bátor állásfoglalását a destrukcióval, a politikai szélsőségekkel és az északról jövő veszedelemmel szemben, nem hangsúlyozza, de nem is értékeli eléggé. Történelmi regényeit és színműveit érinti ugyan, de bővebb tárgyalásukba nem ereszkedik. Mai munkásságában majdnem öregkori tüneteket szeretne megállapítani, de erre nem tud alapot, sőt még fogható okot sem találni.

Halmi ebben a füzetében is mint zszurnaliszta szolgálatot tett a nyugatos irányzatnak, a tudománynak annál kevesebbet.

MORVAY GYŐZŐ.

¹⁵ *Timár Kálmán: A moldvai husziták és csángók magyar miséje. Százéves történelmi hazugság. Irodalomtörténelmi tanulmány. Kalocsa, a szerző kiadása, 1931. 32 l.*

A legrégebb magyarnyelvű bibliai szövegek kolostori eredetének legkitartóbb vitatója ismét a huszita eredetet hirdetők hitelét, az alaposágukban való bizalmat igyekszik egy ponton megingatni. Jóformán csak ez a célzat teszi irodalomtörténelmi érdekűvé is ezt az elsősorban egyház- és liturgia-történelmi, részben néprajzi és településtörténelmi tárgyú «irodalomtörténelmi tanulmány»-t.

Bandini érsek a huszbeliekről az egyházba térésük előtti idő csökkenvénye gyanánt följegyezte, hogy az ő moldvai egyházlátogató körútja idején (1646) még magyarul énekelték a szentmisét és a vecseryét (*Sacrum et Vesperas*); ő ezt úgy enyhítette, hogy csak a mise előtt és után hangozzék néhány magyar vallásos ének, de mindaz, ami magához a miséhez tartozik, latinul történjék. Gegő Elek, Döbrentei s mások ezt úgy értették, hogy addig Huszban a misét is magyarul mondták s valóban Bandini kissé pongyola fogalmazású följegyzése, szószerint véve, ezt is magába foglalja, annál inkább, minthogy a *cantare* ige liturgiai vonatkozásban épen a misemondó pap recitálását s egész cselekvését (*recitare, sacram liturgiam peragere, missam celebrare*) jelentette. (V. ö. *Du Gange*, T. II. p. 101—2.)

Ennek ellenére talán igaza van Timárnak abban, hogy a katolikus pap a XVII. sz. közepén Huszban sem mondhatta a misét magyarul, s hogy Bandini moudata a híveknek a mise közben való éneklésére vonatkozik. Azzal is bizonyítja ezt, hogy — Gegő alaptalan gyanításával ellentétben — magyar misekönyv nem volt Huszban; Bandini világosan megmondja, hogy csak egy misekönyvet talált, s az elég jó volt, tehát semmiben sem lehetett szabályellenes. A mise változó és állandó énekrészeinek magyar nyelvű éneklése viszont kivételes esetekben Erdélyben is, még a XVIII. században is előfordult. Általában csak fokozatosan* foglalta el zsinati végzések nyomán helyét a latin liturgikus ének. Jogosan védi meg ezirányú intézkedései tekintetében T. a tisztán látó s ezért egyházi érdekből is magyar missziót szorgalmazó Bandinit az oláhosítás vádjával szemben. Moldvában utóbb sem a